

Terje Bringedal. Foto: Søren Skarby

Min død er min hemmelighed

Egentlig skulle den norske pressefotograf Terje Bringedal bare dække endnu en revolution i Østeuropa. Bukarest i Rumænien blev et mareridt, der aldrig holdt op.

TEKST: SØREN SKARBY

XX. Det er en af den slags pladser i en storby, hvor pressefolk altid mødes.

»Den har sikkert heddet Frihedspladsen eller noget i den stil. Sådan et sted hvor man kan tage den slags symbolske billeder, som redaktøren elsker. Der var fyldt med kampvogne, soldater og flag.«

Den 30. december 1989 er ingen undtagelse. Der er fyldt med pressefolk. I det fjerne lyder skud. De sidste rester af det hemmelige politi Securitate terroriserer befolkningen ved at skyde på alt, der bevæger sig.

Securitate har været efter Terje en gang. Lillejuleaften var han lige ankommet til Bukarest. Han stillede sig ud på sin værelsesbalkon på Hotel Intercontinental. En snigskyttes kugle ramte balkonens gelænder, lige ud for hans mellemgulv, og fortsatte ind i værelset. Han kastede sig ind i rummet og trak gardinerne for. Senere fandt han kuglen i et hjørne.

DER SKER BARE ikke rigtigt noget på pladsen i dag. Eller også er det, fordi Terje Bringedal føler, at han tager de samme billeder, som dagene før. Han giver sig til at gå ned ad gaden, der leder væk fra pladsen. Den er ikke særlig bred, og husene er tre, fire etager høje. Da Terje Bringedal har gået et par minutter, hører han høje skrig. En flok mennesker kommer løbende imod ham. De bliver forfulgt af en mand, der tydeligvis er fra Securitate. Han skyder om sig med en pistol. Omkring fyrrer meter fra Terje skyder han en mand i trediverne. Tre børn kaster sig skrigende over den døende mand.

Manden fra Securitate skyder koldblodigt det ældste og yngste barn i baghovedet. Det mellemste, en pige på måske syv år, rejser sig, løber og kaster sig i favnen på Terje. Han lader hende glide ind under højre arm. Manden fra Securitate kaster sin pistol fra sig.

»Jeg tænkte, at han heldigvis var løbet tør for ammunition, så han ikke kunne gøre

mere skade. Så trak han en ny pistol frem.«

Med pistolen i strakt arm går manden fra Securitate frem mod Terje Bringedal. Han lader pistolløbet dunke mod fotografens pande, mens han nærmest spytter vrede rumænske ord i hovedet på ham.

Da dør Terje for første gang. I tankerne siger han undskyld til sin søn, for at de ikke længere bor sammen. Og for ikke at have været der juleaften. Derefter et hurtigt billedflimmer.

»Terje slipper pigens krop. Den lyder som en sæk, da den rammer jorden. Det kamera, der hang over hans højre skulder, stiller han på jorden. Med hånden forsøger han at tørre blodet af jakke, skjorte og ikke mindst højre kind. Men hjernemassen er klistret. Den sidder fast.«

»Det har jeg gjort godt. Det har jeg gjort skidt. Jeg har gjort, hvad jeg kunne. Der er ikke mere. Bare skyd.«

Men inden fingeren krummer sig det sidste stykke om aftrækkeren. Inden stiftet vil ramme krudtladningen og starte kuglens rejse gennem løbet, sker det: Ordene vokser i Terje. Han lader dem komme uden angst. Døden er alligevel indtruffet.

Fotografen begynder at tale højt på norsk. Han rabler løs uden at ane, hvad han siger. Ordene flyder bare fra ham. Manden fra

Securitate bliver vred og dunker pistolløbet endnu hårdere mod Terjes pande, mens han spytter flere rumænske ord ud. Tonen i den norske ordstrøm bliver blidere. Næsten som en hvisken. Det virker. Pistolen bliver sænket. Men ikke helt.

MANDEN FRA SECURITATE skyder uden yderligere betænkning pigens krop under Terjes arm. Midt i ansigtet, så hovedet forsvinder. Blod og hjernemasse vælter ud over den norske fotograf. Han forsøger at holde den døde piges krop oppe ved at gribe i hendes tøj.

Manden fra Securitate kigger Terje lige i øjnene, hvorefter han løber tilbage, hvor han kom fra. Folk har iagttaget hele episoden og vælter nu ud på gaden. Der lyder høje råb og tre, fire, hurtige maskinpistolalver. Så ligger manden fra Securitate i en blodpøl.

»Jeg tror ikke, de turde skyde, mens han stod lige over for mig. De har vel været bange for at ramme mig og pigens.«

Terje slipper pigens krop. Den lyder som en sæk, da den rammer jorden. Det kamera, der hang over hans højre skulder, stiller han på jorden. Med hånden forsøger han at tørre blodet af jakke, skjorte og ikke mindst højre kind. Men hjernemassen er klistret. Den sidder fast. I rædsel lader han kameraet stå og giver sig til at løbe væk. På det tidspunkt dør Terje for anden gang. Han ved ikke, hvor længe han løber. Eller om han i det hele taget løber?

»Om det tog en, to, tre eller fire timer. Jeg aner det ikke. Det kan være, jeg bare sad på et gadehjørne. Det kan være, jeg løb tyve kilometer.«

Han er død. Krop og bevidsthed er ikke samme sted. Da de endelig mødes, står han i receptionen på hotellet. Receptionisten ser chokeret på hans tilsølede tøj. Terje Bringedal ignorerer ham og beder om nøglen til værelset. Han går op og klæder sig af og lægger tøjet til vask. Undtagen skjorten, der bliver spredt helt ud på sengen som et kors.

»Jeg ved ikke, hvorfor jeg gjorde det. Må-

Soldaterne efterlignede sejrherrene fra de andre folkelige revolutioner i Østeuropa og lavede v-tegn. Foto: Terje Bringedal

ske havde jeg brug for noget, der symboliserede det, jeg lige havde været igennem.»

Badet får rensset Terje udadtil. Ingen kan se det mere. Han fortæller ikke noget til journalisten, han er på tur med.

»Min død er min hemmelighed. Jeg kunne ikke.«

TERJE BRINGEDAL og hans skrivende kollega slipper først ud af Rumænien med et nødhjælpsfly over en uge senere. I Trondheim kan redaktøren blot ved at se Terjes billeder forstå, at det har været en hård tur. Der er mange billeder af lig. Han bevilger omgående en psykolog.

»Jeg fortalte alt til psykologen. Undtagen historien med manden fra Securitate og børnene. Min daværende kæreste fik heller ikke noget at vide. Det har jeg fortrudt siden. Så havde hun bedre kunne forstå, hvorfor jeg gjorde, som jeg gjorde. Det er kun ti, tolv mennesker, der kender historien. Jeg har ikke turdet. Har været bange for, at jeg skulle gå i stykker og ikke kunne sættes sammen igen.«

»Jeg fortalte alt til psykologen. Undtagen historien med manden fra Securitate og børnene. Min daværende kæreste fik heller ikke noget at vide. Det har jeg fortrudt siden.«

Et halvt år efter hjemkomsten flytter han til Oslo. Han skal bare væk og begynde forfra.

ELLEVE ÅR SENERE er Terje Bringedal på vej hjem fra Bukarest igen. Han er rystet. Men det ved han bare ikke endnu. Et par dage før er han blevet slået ned og røvet på gaden. Det sidder i hele kroppen på ham.

»Jeg var meget i tvivl, da billedchefen på Verdens Gang spurgte, om jeg ville dække

den håndboldslutrunde. Det endte med et ja. Jeg skulle se, om jeg kunne 'svømme' igen.«

I München går det galt. De er bare mellemlandet. Alligevel spørger Terje journalisten, han er på tur med, hvilket job de skal lave nu. Hans skrivende kollega kigger måbende på ham. Endelig går det op for ham, at den er helt gal. Det posttraumatiske stressyndrom har ramt ham som en boomerang, der blev sendt af sted elleve år tidligere. Overfaldet er argument nok for redaktøren, til at Terje bliver bevilget psykologtid. Denne gang fortæller han hele historien. Det hjælper. Men manden fra Securitate og de myrdede børn vil altid være i hans bevidsthed.

»Min kone og jeg har adopteret to kinesiske piger. Jeg tror, det er mit sonoffer for at have overlevet. Tre børn døde for øjnene af mig, men to andre får et ordentligt liv.«

Kuglen, der næsten ramte ham på hotelbalkonen, ligger i en æske. Den blodtilsølede skjorte ligger i en pose. Begge dele er et sted i Terjes hjem. Han ved ikke, hvorfor han gemmer kuglen og skjorten. De skal bare være der. /

Morten Dueholm. Foto: Søren Skarby

Ni døde i en stank af kyllingeaffald

Det tog kun 24 minutter at fotografere den smadrede minibus. Fotograf Morten Dueholm glemte alt om, hvad der skete før og efter.

TEKST: SØREN SKARBY

XXX. Den 21. juli 2003 er der 25 grader og en let vind fra vest. Pressefotograf Morten Dueholm står på redaktionen på Viborg Stift Folkeblad. Han taler med redaktionschefen. De er i tvivl. Bladet har fået et tip om, at der er sket en trafikulykke på rute 186.

»Meldingen var lidt uklar. Vi vidste ikke rigtigt, hvad det var. Hvis jeg havde været på vej på en opgave, var jeg ikke kørt der ud.«

De bliver enige om, at Morten Dueholm da lige kan trille forbi.

Det tager lidt over tyve minutter at komme til ulykkesstedet. Længe før Morten Dueholm kan se noget, bliver han stoppet af en gruppe lokale borgere, der har lavet en vej-spærring.

»'Han er fra avisen', sagde en af dem og slap mig igennem. Jeg havde følelsen af, at de tænkte: 'Nu kommer høgen'. Det var der bare ikke noget at gøre ved. Jeg skulle hen og se, hvad det var.«

MORTEN PARKERER et par hundrede meter væk og går det sidste stykke mod ulykkesstedet med kameraet i hånden. En anhænger på en lastbil er kommet i skred og har ramt en minibus med ni passagerer. Anhængerens er væltet. Den var fyldt med affald fra et kyllingeslagteri.

Alle på stedet vader rundt i indvolde, der er spredt ud til alle sider. Stanken er ulidelig i sommervarmen. Bussen er endt på siden i grøften og brudt i brand. Der er ingen overlevende. Rundt om ulykkesstedet holder der ambulancer, brand- og politibiler. Men der er ingen egentlig redning i gang. Det er for sent.

»Det var lige som at træde ind i en katedral, hvor næsten ingen taler. Folk gik stille, næsten andægtigt, rundt og passede sig selv. Jeg tog mine billeder og prøvede at lade være med at gå i vejen.«

I lastbilens førerhus sidder en meget ung mand. Morten ser ham, men beslutter ikke

at fotografere ham. Det ville være synd, hvis han var skyld i ulykken.

»Alle på stedet vader rundt i indvolde, der er spredt ud til alle sider.«

STANKEN FRA KYLLINGEAFFALDET sidder godt fast i Mortens Dueholms hukommelse.

»Faktisk var det så voldsomt, at jeg ikke kan huske lugten af den brændte bus. Kyllingeaffaldet overdøvede simpelthen alt andet.«

Fra den nordlige ende af vejen ser Morten to kolleger fra Skive Folkeblad dukke op.

»Jeg ærgrede mig da. De har meget senere deadline end os og kunne nå at få det med i dagens avis. Vi var gået i trykken.«

Morten ringer hjem til redaktionen.

»Det var mens, jeg talte med dem, at det gik op for mig, hvor slemt det var. Det var Danmarkshistoriens værste trafikulykke.«

Morten Dueholm gik ikke hen for at se de døde.

»Jeg havde ikke noget behov for det. Bladet ville aldrig bruge billederne.«

Som de fleste andre provinsaviser har Viborg Stifts Folkeblad en uskrevet politik for billeder fra ulykker. Gerne buler, men ikke blod. Fotografen har ikke nogen erindring om turen tilbage til Viborg.

»Der var ikke mere at fotografere. Jeg kunne lige så godt køre hjem. Sandsynligvis har en masse ting kværnet rundt i mit hoved. Jeg kan bare ikke huske det.«

Til gengæld står modtagelsen på bladet tydeligt for Morten Dueholm.

»'Hvordan var det? Hvordan så det ud?' Det var lige før, de råbte i munden på hinanden. Måske var det ikke lige det, jeg havde brug for. Jeg ville meget hellere sidde i et hjørne med en kop kaffe og nusse med mine billeder. Det var så i orden. Det er trods alt

en avis, jeg arbejder på.«

En enkelt spørger Morten, om han er ok.

»'Næh! Det er jeg sådan set ikke', svarede jeg. Det var rart, at hun spurgte. Jeg er nok sådan lidt følsom og var da noget rystet.«

Resten af Morten Dueholms dag kommer kun til at handle om ulykken. Faktisk kan han ikke huske andet. Han ser samtlige nyhedsudsendelser og taler ikke om andet med sin kone.

»Min søde hustru er journalist. Hun kender vilkårene. Det var rigtigt godt at læsse af på hende. Hun kunne helt tydeligt mærke, at jeg havde brug for at fortælle. Hvis jeg var kommet hjem til et tomt hus, havde jeg nok ringet til nogen.«

Morten har ikke spist siden om morgenen. Stanken fra kyllingeaffaldet hænger i næseborene og har sat sig som en kvalme. Bare tanken om at spise får tarmene til at slå knuder. Derfor takker han nej til mad.

»Min hustru er en klog kone og ved, hvor glad jeg er for mad. Hun smækkede et par store gode bøffer på panden og sørgede for, at det virkelig duftede. Til sidst åbnede hun en god flaske rødvin. Det virkede.«

I DEN FØLGENDE uge taler Morten Dueholm et par gange med kolleger på bladet om sin oplevelse på ulykkesstedet. Og i det næste halve år sætter han farten en smule ned, når han en sjælden gang kører, hvor ulykken skete. I dag er han ikke i stand til præcis at udpege, hvor det var.

»Hvis bladet havde haft en ordning med en psykolog, havde jeg nok ikke brugt den. Jeg mener at kende mig selv så godt, at jeg ved, hvornår jeg har brug for hjælp. Og jeg vil ikke være bange for at indrømme det.«

Mere end tre år efter gennemgår fotografen sine billeder fra dagen. Han har til sin overraskelse fotograferet to opgaver før og tre efter billederne fra ulykken. Han kan bare ikke huske det. De 24 minutter, han gik rundt i rådrende kyllingeaffald ved siden af en brændt bus, fylder hele hans erindring. /

Kyllingeauffaldet var flere dage gammelt. Lugten satte sig fast i næseborene og overdøvede alt andet. Foto: Morten Dueholm

Når mareridtet bliver ved

Soldater, torturofre og flygtninge kan få livslange traumer af deres oplevelser. Men hvad med de pressefolk, der står lige ved siden af og fortæller deres historie?

TRAUME. Voldsomme eller ligefrem livstruende oplevelser kan give så store ar på sjælen, at det kan være invaliderende. Posttraumatisk stress-syndrom skal tages alvorligt. Derfor gælder det for den enkelte om at være godt forberedt, når man bliver sendt ud for at dække for eksempel krige – og for arbejdspladsen om at kunne hjælpe og støtte, når medarbejderen vender hjem.

»Egentlig burde alle journalistiske arbejdspladser have en handlingsplan at tage frem, når en medarbejder har oplevet noget dramatisk,« siger cand. psyk. Majken Blom Søefeldt fra Psykiatrifonden.

Problemet er, at det er svært at forberede sig, for det er individuelt, hvad folk kan klare. Men det er vigtigt at læse op på det land og den konflikt, som man skal dække. Efterfølgende skal man være ekstremt opmærksom over for tegn på posttraumatisk stress-syndrom. Det kan være lyde og lugte, der giver flashbacks eller søvnforstyrrelser, og som

ofte er kombineret med manglende hukommelse, når det gælder tiden lige før og efter episoden.

»Det er nøjagtig det samme, som torturofre lider under,« forklarer Majken Blom Søefeldt.

Hun gør opmærksom på, at man ikke nødvendigvis får symptomerne lige med det samme. Der kan gå mange måneder, inden reaktionen kommer. I svære tilfælde vil fuldstændig dagligdags ting som for eksempel lyden af en bil, der bremser, eller lugten af stegt kød fremkalde erindringen.

Når nogen har oplevet noget voldsomt eller allerede er ramt af posttraumatisk stress-syndrom, har de først og fremmest brug for at fortælle historien igen og igen. Det skaber accept af, hvad der skete. En god ven eller kollega kan være nok, men ofte vil timer hos en psykolog være nødvendigt. Psykologen vil kunne foretage en såkaldt debriefing, hvor man anvender samme teknik, som bruges,

FAKTA

Gode råd mod traumer

- ▶ Forbered dig på, hvad du kommer ud til.
- ▶ Kend symptomerne fra flashbacks over søvnforstyrrelser til hukommelsestab for tiden lige før og efter episoden.
- ▶ Hold øje med den hjemvendte medarbejder. Er vedkommende stadig sit gamle jeg?
- ▶ Hav en aftale med en psykolog om, at medarbejdere, der har oplevet voldsomme ting, kan blive debriefet.

Kilde: Cand. psyk. Majken Blom Søefeldt fra Psykiatrifonden

når man interviewer til fortællende journalistik.

»Langt de fleste klarer sig med en fortrolig samtale med venner eller familie,« siger Majken Blom Søefeldt.

Det er langt fra alle, der udvikler posttraumatisk stress-syndrom i fuldt omfang, men de, som gør, kan til gengæld være ramt for resten af livet. /sk